

Fóti Péter: Miért hazudik a gyerekek?

június 5, 2013

Családot nevelni egy fantasztikus utazás, és nem kell, hogy egy megpróbáltatássá legyen, mint az gyakran történik. Hétköznapi bölcsességgel, jó humorral, és a gyerekek és a felnőttek egyenlő jogainak ismeretében, amely elismeri különbségeiket is, a szülőknek nem kell megismerni, amit dackorszaknak, vagy tinédzser-lázadásnak nevezünk. A család nyugodt, baráti környezet lehet, a nélkül a konfliktusok nélkül, amit magunk körül láthatunk minden nap. (Zoe Neill Readhead)

A probléma nem sajátom: 10 éves fiam nem szokott hazudni. Ezt annak tulajdonítom, hogy tisztelem igényeit és nem kényszerítem olyan dolgokra, amelyek sértenek önértetét.

Ahogy George Dennison fogalmazza egy egész iskolával kapcsolatban:

„A gyerekekkel szemben mindig igazságosak és figyelmesek voltunk. Ez nem azt jelenti, hogy soha ne lettünk volna mérgesek rájuk, vagy hogy soha nem kiabáltunk velük (ahogy ők is tették velünk). Úgy értem, az élet alapvető büszkeségét – amely már a legkisebbeket is jellemzi – komolyan vettük. Soha nem kényszerítettük őket olyasmire, ami az őket megillető önállóságot megsértette volna. A szülők és a gyerekek is észrevették ezt, és teljes mértékben egyetértettek vele.”

A probléma azonban gyakran előfordul. Nemcsak a verbális hazugság tartozik ide, hanem dolgok elhallgatása, hamis érzelmek kimutatása.

Egy hazugsággal teli világban élünk, ahol a televízióban mindenütt a reklámokban nyilvánvaló, hogy az eladni kívánt dolgot azért dicsérik az égbe (valahol hazudnak), hogy megvegyük.

Ha a hazudozás szélsőséges formákat ölt, vagy gyakran

előfordul, megesik, hogy a szülők pszichológushoz fordulnak, és ott azt a választ kapják, hogy a hazugság a gyermek erős képzeletvilágával függ össze. A válaszban nyilvánvalóvá válik, hogy a hazugság így a gyerek ügye, és felnőttek semmi köze sincs hozzá. Ezzel szemben azt gondolom, hogy az igazi okot a család és a társadalom analízisében lehet jobban megközelíteni, és hazugságban, mint cseppben a tenger megnyilvánul valami nagyobb probléma.

A másik szélsőség, amibe eshetünk az, hogy mindenért a szülőt hibáztatjuk. A szülő lenne az, aki a hazugságra kényszeríti a gyereket? Ez is túlzott leegyszerűsítése lenne a dolognak. Nem jutunk előre, ha nem látjuk, hogy egy kisebb nagyobb egészet kell elemeznünk, ahhoz, hogy közelebb jussunk az igazsághoz.

„Amikor a fiatalok belső konfliktusokat élnek át, katasztrofális következményekkel járhat, ha a tanár egyik vagy másik oldalra áll, a legnagyobb baklövés, amit elkövethet pedig az, ha a szülő ellenében teszi azt. A diáknak nem szövetségesre van szüksége saját pszichés kis világában – ami állandósítja a konfliktust – hanem szövetségesre a nagyvilágban. Ez az, amire gondolok, amikor a teljesség iránti vágyukról beszélek. Nagy különbség van a között, hogy azt mondjuk neki „Igazad van, hogy utálsz a szüleidet. vagy azt, hogy „Vesd le a bűntudatodat! Légy szabad!“, vagy azt, hogy „Vegyük ezt a dolgot komolyan! Mitől van bűntudatod?“ Nem azt akarom ezzel mondani, hogy minden tanárnak pszichoterapeutának kéne lennie, hanem azt, hogy minden tanárnak a jelenlévő személlyel kellene kapcsolatot létesítenie, és nem a jelenlévő konfliktussal. Ha ezt teszi, látni fogja, hogy a szexualitás mindent átítat. Nem lehet elkülönítve „kezelni“. Ha az iskolában a gyerek szabadon nyilvánulhat meg, és megtapasztalhatja az érzések egész tárházát, lehetnek megérzései, gondolatai, humorizálhat stb., akkor azzal már támogatjuk a szexualitáshoz való pozitív viszonyulásukat. Ha olyan hangulatot teremtünk, amelyben nincs helye szégyennek és önvádnak, akkor azzal is támogatjuk a szexualitáshoz való

pozitív viszonyulásukat. És így tovább.” – állítja George Dennison A gyerekek élete c. könyvében.

Mindez akkor is igaz, ha minden család különböző.

Mit kellene tudni a szülőnek – sok-sok egyéb mellett (lásd: John Holt Liedloff-recenziója) – a gyerekről, ahhoz, hogy ne essen azokba a hibákba, amelyek a gyereket arra viszik, hogy hazudjon neki, hogy eltitkoljon dolgokat és érzelmeket.

Bizonyos az, hogy olyan szülői magatartások, amelyek azt az üzenetet hordozzák, hogy hazudni szégyen és bűn, nem segítenek sokat a dolgon. A szülőnek mélyebbre kell ásnia ennél, mert egy hazugságnak története van.

Igazat mondani sokszor kellemetlenséggel jár. Bevallani, hogy egy kedvenc vázánk eltört focizás közben, vagy, hogy játék közben elrontottunk valamit, nem egy egyszerű dolog. Ha egy gyerek ezt nem vallja be (a takarítónőnk se tette meg, mikor levette fiunk kedves üvegoroszlánját, hanem hallgatott – és mi is hallgattunk). A hallgatást, vagy a hazugságot meg lehet bélyegezni, de ezzel nem jutunk előre. A gyerek meg akarja védeni magát. Hátha nem jönnek rá, hátha így elkerülheti a büntetést. El akarja kerülni a közvetlen büntetést, és el akarja kerülni azt, ami halmozati büntetésként még rá hárulhat: a szabadság korlátozását, az élete feletti ellenőrzés erősödését.

Így juthatunk el lassan oda, hogy megállapítsuk, hogy kinek milyen felelőssége van a család életében. A felnőttek felelősek a családi élet atmoszférájáért. Ennek az atmoszférának például egyik eleme az, hogy hogyan gondolkodnak elkövetett hibákról. Ha azt gondolják, hogy hibázni bűn, akkor rossz úton járnak, mert a hibázás önkorrekció a megismerés természetes útja. (Lásd Ken Robinson magyar felirattal ellátott beszédét arról, hogyan öli ki az iskola a kreativitást a gyerekekből.)

Másképpen fogalmazva: egy családban olyan atmoszférának kell

uralkodni, ami kedvez az igazmondásnak. Ahol nyugalom van, ahol a dolgokat meg lehet beszélni, ahol nem kell félni a büntetéstől, ott a szülőnek nem kell félnie attól, hogy a gyerek hazudni fog. Ehhez persze az kell, hogy a szülő önmagát is elfogadja, mint aki hibázhat, mint aki tévedhet, mint aki a tévedéseiből tanulhat. Ellen kell állni annak a követelménynek, amivel gyakran saját szüleink követelték meg tőlünk, hogy tökéletesek legyünk.

A második hasonló akadály, amivel szembe kell néznünk az, hogy nem vagyunk egyformák: gyerekeink, sőt élettársunk érdeklődése eltérhet a miénktől. A gyerekekkel szemben eltérő életkorunk is magával hoz számos dolgot, amit el kell fogadnunk: a gyerekek szeretnek játszani, a gyerekeknek van magán szférájuk, amibe vagy beengednek minket, vagy nem. Ugyanez igaz persze miránk felnőttekre is.

A különbségeken túl azonban ott van az is, hogy a gyerekeknek szüksége van ránk, szüksége van a megértésre, amit tőlünk kaphat. Ez a megértés pedig nem születik meg automatikusan, parancsra. Ha nem játszunk a gyerekekkel, ha nem tudunk egy kicsit az ő világába elmerülni, akkor nem is fogjuk megérteni őt. A hétvégeken túl heti két délutánt töltök el fiammal, aminek egy része párhuzamosan telik, mindketten tesszük azt, amit magunk szeretnénk. Egy idő után, egyikünknek igénye támad közös tevékenységre, és ekkor szoktunk alkudozni. Vagy találunk olyan játékot, tevékenységet, amihez mind a kettőnknek kedve van, vagy kompromisszumok jönnek. A múltkoriban, és rugós focizni szerettem volna, Misi pedig „Gazdálkodj okosan-t” akart játszani. Patthelyzet. Ekkor Misi javasolta: először „Gazdálkodj okosan”, aztán rugós foci. Elfogadtam.

A közös játék, a nevetés közben, a játék közbeni beszélgetésben elárulunk magunkról sokat, és sokat megtudunk a gyerekről. Sokkal jobb ez, mint a gyors faggatás, hogy mi is történt aznap. A gyerekekkel való együttlét sokkal többet érhet, mint könyvek tanulmányozása a fejlődéslélektanról, vagy

gyereknevelésről, mert azok a könyvek gyakran lelketlen elmélettel vannak tele és nem a mi egyedi gyerekünkről szólnak.

Mindezekhez persze az kell, hogy a szülő ne legyen a végletekig túlterhelt munkahelyi gondokkal, vagy ne álljon éppen titkos vagy nyílt háborúban élettársával. Ez a helyzet párosulva a saját korábbi családban tapasztalt rossz mintával – vezethet oda, hogy a felnőtt gyors eredményeket akar elérni ott, ahol ez nem lehetséges: azt gondolja, hogy egy pofon, egy lelki fröccs segíthet a dolgon. Nem segít. (Itt üt vissza, hogy a társadalomban nagyon kevesen képesek reflektíven gondolkodni, a dolgokat nem erőből, direkt akarni megoldani, hanem megpróbálni eddig figyelembe nem vett meghatározó tényezőket bevonni a probléma megoldásába. Az iskola az egy helyes válasz kultuszával fenntartja ezt a tragikus, szomorú helyzetet.) A Summerhilli iskola alapítója A.S. Neill írta még 1952-ben:

„A felülről fegyelmezett gyerek a felnőttekkel szembeni gyűlöletét úgy fogja kifejezni, hogy bosszantja a szüleit, és valójában számos gyermeki rosszalkodás annak jele, hogy a gyerekek rosszul bánnak. ... Ha otthon a gyűlölet légköre uralkodik, akkor a gyerek nem fog semmit elfogadni, vagy minden szándék az ellenkezőjébe fordul, és a gyerek rombolni fog, őszintétlen lesz. A világ neurózisa ott kezdődik, ahol a szülő fegyelmezni akar. Megpróbálom a szülőkkel megérteni, hogy rajtuk múlik az emberiség jövője. Ha folytatják gyerekeik életerejének rombolását önkényes tekintélyük erőszakolásával, akkor csak a bűnözés, a háború, a nyomorúság fog folytatódni. Ha folytatják, akkor el fogják veszteni a gyerekeik szeretetét, mert senki nem szereti azt, akitől fél. A gyerekek bölcsék: a szeretetre szeretettel, a gyűlöletre gyűlölettel reagálnak. A szeretetre úgy, hogy ha az valódi akkor képesek lesznek az önfegyelemre a családban.“

Sajnos kevesen osztják azt amit Neill itt állít: nem az emberi természet rossz, hanem a katonás fegyelem, amely nem számol a

gyermeki önállóság fontosságával, nem látja, hogy hibázni emberi, az igazi oka az emberből jövő rossznak. Az emberi természet formálható: jó körülmények között a jó, kedvezőtlen körülmények között a rossz kerül előtérbe. Még akkor is ha az otthon formálisan nem hasonlít a tekintélyelvű hadsereghez, sok gyerek károsodik az olyan otthonokban, ahol a szülők mindig rohannak, ahol mindig a katonaságnál szokásos hadi állapot uralkodik.

A hatalmat a családon belül is meg kell osztani. Bár nem mindenben kerülhet sor közös döntésekre, de már a családban is szükséges, hogy a gyerekek magán szféráját tiszteljék, hogy saját életükre vonatkozóan, a szülők minél kevesebb döntést hozzanak önkényesen, és hogy a közös élet dolgai megbeszélésre kerüljenek. Ez nem azt jelenti, hogy át kell adni a hatalmat a gyerekeknek, hanem azt, hogy közösen lehet dönteni számos kérdésben, és nincs megadva előre, hogy mikor kinek lesz igaza. Megérteni a másik igényeit, megfogalmazni a saját kívánságokat, megvizsgálni a felmerülő lehetséges megoldásokat vezet oda, hogy egy családban jó hangulat uralkodjon, hogy mindenkinek sok igénye teljesüljön, és mindenki képes legyen igényei egy részéről a másik javára lemondani. Egy ilyen atmoszférában nem kell félni a hazugságtól, mert az ilyen családban nem fél senki, és aki nem fél, nem is hazudik.

Mindez természetesen ugyanígy továbbvihető az iskolára is, ahol a gyerekek a rájuk nehezedő túlzott nyomás hatására azt tanulják meg, hogy hogyan csapják be a tanárt, és pusztán a jegyek érdeklik őket. (lásd John Holt: Iskolai kudarcok)

Guntramsdorf, 2009-11-23

További ajánlott olvasmányok:

- Fóti Péter írásai
- John Holt írásai

